

Pr. prof. univ. dr. Ioan C. Teșu
Pr. lect. univ. dr. Cristian-Alexandru Barnea

„ÎNDRĂZNEȘTE SĂ ÎNȚELEGI CĂ TE IUBESC!”

Reflecții asupra teologiei „Sfântului *Filocaliei*”

DOXOLOGIA
IAȘI, 2025

Cuprins

<i>Prefață</i>	7
Teologia ortodoxă – știința mântuirii	11
Evangelhia iubirii – chemarea lui Dumnezeu la veșnicie	47
Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae – aghiograf al monahismului ortodox	97
<i>Filocalie</i> și rugăciune	121
Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – omul rugăciunii și al trăirii filocalice	145
Pregătirea pentru preoție – școală a virtuților – în scrierile Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae	173
Preotul cu „suflet dogoritor de credință”. Note de portret filocalic în gândirea Părintelui Dumitru Stăniloae	197
„De pe dealurile bucuriilor, în văile necazurilor...”. Răbdarea încercărilor cu nădejde	217
Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae, în conștiința unor contemporani	239
Compasiunea ca „purtare a Crucii”. Înțelesuri filocalice despre taina aproapelui în gândirea Sfântului Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae	253

Prefață

Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae sau „Părintele Dumitru Teologul”, cum se învățase teologia academică românească a-l numi, este considerat a fi cel mai important teolog ortodox român al secolului al XX-lea. Olivier Clément, care i-a cunoscut și apreciat în mod deosebit opera, considera că este, în fapt, cel mai important teolog al întregii Ortodoxii din veacul trecut.

Opera sa vastă și valoroasă se remarcă prin unele note fundamentale. Debutând cu unele reflecții privind spiritualitatea poporului român și cu studii de istorie bisericească universală și românească, opera sa a cuprins și îmbogățit aproape fiecare disciplină teologică. Un capitol esențial l-a constituit traducerea operelor Sfinților Părinți normativi pentru teologia răsăriteană (Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie de Nyssa). Între toate aceste traduceri, strălucește *Filocalia*, comoara prin excelență de scrieri ascetico-mistice, care arată „cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși”. Publicării acesteia în vremuri de prigoană atee și de ideologie materialistă, teologul român i-a consacrat cea mai mare parte a vieții sale și efortul cel mai susținut. Și, pe bună dreptate, prin traducerea acesteia, Părintele Stăniloae, „Sfântul cărților” sau „Sfântul *Filocaliei*”, „a adus cerul Ortodoxiei pe pământul românesc”, așa cum aprecia Părintele Serafim Popescu, trecut și el în rândul sfinților

români contemporani. Fiecare volum de traduceri, atât din *Filocalie*, cât și din operele Sfinților Părinți, a fost îmbogățit cu introduceri, analize și note de o profunzime remarcabilă și apreciate de teologii ortodocși de pretutindeni.

Alături de traducerea operelor patristice fundamentale, pe care și-a fundamentat teologia sa experimentală, *Manualul de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, în trei volume, (Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978), cel de *Spiritualitate Ortodoxă: Ascetică și Mistică*, (Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991), dar și lucrări de interpretare mistagogică așa cum este *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă* (Editura Mitropoliei Olteniei, 1986) sunt doar câteva dintre lucrările sale reprezentative, cu care a îmbogățit teologia și evlavia creștină.

În toate monografiile și studiile publicate de teologul român se poate identifica, alături de vastitatea cunoștințelor sale teologice și de profunzimea aprofundării, dimensiunea lor practică sau profund experimentală. Precum mărturisirea fiica sa, doamna Lidia Stăniloae, și toți cei care i-au cunoscut viața îmbunătățită moral, sfinții ale căror opere le traducea erau prezente nelipsite în discuțiile din familie și din cercul de ucenici însetați de înălțimile teologiei ortodoxe, contemporani cu ei.

În același timp, teologia sa este o teologie vie și dinamică, deschisă lumii actuale și societății contemporane, oferind răspunsuri de o valoare și adâncime inegalabile și capabile, în măsura în care vor fi asimilate, să aducă lumină intelectuală și spirituală. Creator de teologie prin aprofundarea Tradiției autentice a Bisericii, Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae recuperează experiența duhovnicească

a Sfinților Părinți din captivitatea formalismului și a gândirii scolastice, descoperind frumusețea mereu nouă a lucrării lui Dumnezeu în viața oamenilor și în întreaga creație. Fascinat permanent de faptul că „Hristos este aproape”, Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae convinge și convertește, uimește și revelează din taina negrăită a cunoașterii lui Dumnezeu. Gândurile sale inspiră preoții, profesorii de teologie, orientează și dau sens, odihnesc inimile tuturor celor care Îl caută cu tot sufletul, prilejuind, din efemeritatea și frământările vieții pământești, vederea noilor zori ai Împărăției lui Dumnezeu. Totodată, viața și opera sa deschid noi punți de dialog, chiar și cu cei nefamiliarizați cu teologia Bisericii Ortodoxe, dar care regăsesc în scrisul său suficiente motive pentru a-și înnoi viața.

În anul proclamării ca sfânt a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, în chip de prețuire și ca un smerit omagiu față de „teologul prin excelență”, modelul integral și sublim pentru orice teolog, preot și profesor, am adunat o parte din studiile pe care le-am publicat pe parcursul anilor, redându-le tiparului și oferindu-le cititorului, ca un prinos de cinstire. Aceste materiale caută să ne introducă în vasta concepție a Părintelui Dumitru Teologul, asupra temelor analizate. Intenția republicării lor, acum în acest volum, rezidă în speranța că vor deschide și capta interesul față de aceste teme asupra cărora a reflectat adânc, oferind răspunsuri de o înălțime și actualitate fără egal.

Sfântul Preot Mărturisitor Dumitru Stăniloae împodobește, adesea, gândurile și cuvintele sale cu frumoasele cuvinte: „*Atât mi-a descoperit Dumnezeu, mie!*”, însă lectura cu smerenie și în duh de rugăciune a scrierilor pe care le-a dăruit teologiei ortodoxe ne arată că Milostivul Dumnezeu,

Cel căruia i-a slujit prin viață și operă și în a Căruia comuniune de iubire se află, i-a descoperit plinătate de taine, spre luminarea și înțeleptirea noastră și spre mântuirea lumii.

Și tot el spunea că s-ar bucura să constate că scrierile sale au inspirat preocupările teologice ulterioare, constituind puncte de plecare pentru noi dezvoltări. Chiar dacă nu duce mai departe comorile sale de gândire, prezentul volum caută, smerit și imperfect, să evidențieze valoarea inegalabilă a metodei sale de teologhisire și să o propună ca răspuns la criza existențială contemporană și la frământările ontologice actuale.

Autorii

EVANGHELIA IUBIRII – CHEMAREA LUI DUMNEZEU LA VEȘNICIE*

Una dintre nostalgiile pe care le-a trăit, spre sfârșitul vieții sale, „teologul iubirii și al comuniunii” – Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, a fost aceea de a nu fi fost preot paroh, în sensul că, pe lângă înaltele sale învățături și convingeri, probate și exersate prin aspre nevoințe și încercări, care l-au condus către o viață îmbunătățită spiritual și transmise prin scrierile sale, ar fi dorit și s-ar fi bucurat să fie mai implicat în viața pastoral-misionară a unei comunități, să fi oferit „din preaplinul inimii sale” și din experiența sa duhovnicească mai mult și mai multora, din iubirea pe care a propovăduit-o¹.

* Capitol alcătuit de Pr. prof. univ. dr. Ioan C. Teșu și publicat cu titlul: „Elemente de pimenică în scrierile Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae”, în *Ortodoxia*, V (2013), nr. 4, pp. 147-179.

¹ Vezi mărturia Părintelui Arhimandrit Cleopa Ilie, care a fost câțiva ani duhovnicul Părintelui Profesor și al distinsei sale soții – presbitera Maria: „Uneori Părintele Dumitru Stăniloae regreta că a stat numai la catedră și a scris cărți, dar n-a făcut pastorație. Însă mai multă lumină aduc cărțile de teologie și învățătură, decât pastorația. Cărțile rămân sute de ani în sufletul poporului, iar pastorația se uită. Ele sunt de mare folos sufletesc, că sunt scrise în duhul Sfinților Părinți și rămân. Cărțile luminează lumea multă vreme și câștigă multe sufletele. Pentru aceasta el va avea mare plată la Dumnezeu. Mai mult a făcut el că a scris cărți, decât dacă era preot de parohie. Faptele lui cele mai bune sunt: cărțile, ucenicii și pilda vieții. Cu acestea a plecat el la Dumnezeu. Pastorația Părintelui se

O perioadă, însă, în care a desfășurat acest oficiu, la modul deplin și sublim, o constituie etapa „sibiană” a vieții și activității sale, când, bucurându-se de prețuirea și sprijinul providențialului ierarh de atunci al Ardealului – Mitropolitul Nicolae Bălan, a desfășurat, cu vocație și înaltă responsabilitate, pe lângă activitatea de profesor și rector în cadrul Academiei Teologice „Andreiene” și ascultarea de redactor sau director al ziarului religios „Telegraful Român” și, în mod deosebit, a împlinit lucrarea administrativă de protopop.

Reflecțiile și meditațiile făcute în acea perioadă, multe dintre ele consemnate în „Telegraful Român”, întregite de alte considerații, pe care le putem afla în unele din studiile și volumele din perioada „bucureșteană” a Părintelui Profesor, recomandările și sfaturile oferite tinerilor preoți, celor ce, din vocație autentică și prin osteneală susținută, doresc să îi urmeze fidel lui Hristos, în calitatea lor de „lumină a lumii” și „sare a pământului”, de adevărați și neobosiți mesageri ai lui Dumnezeu și slujitori ai semenilor, impresionează prin profunzimea și sensibilitatea lor. În aceste reflecții, distingem, cu ușurință, înalta responsabilitate și conștiința preoțească a teologului român, chemarea deosebită și rolul fundamental pe care i le acordă, Sfinția Sa, preotului, în viața unei parohii și a unei Biserici, a unei comunități și a Neamului său.

Chiar dacă multe din aceste considerații au fost făcute de Părintele Profesor cu mai bine de o jumătate de veac în

găsește în miile de studenți pe care i-a învățat timp de peste 50 de ani”. Cf. Părintele CLEOPA, „Despre Părintele Dumitru Stăniloae”, în Arhim. Ioanichie BĂLAN (ed.), *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, pp. 116-117.

urmă, ele își păstrează actualitatea și impactul, cu atât mai mult cu cât Biserica Ortodoxă Română, după o îndelungată perioadă de prigoană și persecuție, suferite din partea unui regim totalitar, ateu și materialist, luptă să reîntregească un fir istoric restabilindu-și încrederea și demnitatea ei ca instituție, dar și în clerul bisericesc, după o astfel de perioadă tristă și în fața unei noi ofensive anticlericale și neduhovnicești, paralel cu reluarea și intensificarea operei sale sociale și pastoral-misionare, a implicării tot mai consistente în existența acestui neam, spre îmbunătățirea vieții și înnobilarea fiecărui suflet creștin iubitor de desăvârșire și sensibil la cuvintele mântuitoare ale credinței.

Vom redescoperi, în paginile ce urmează, tinerețea misionară și idealismul pastoral al Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, încadrate și susținute de încrederea sa de nezdruncinat în rolul fundamental al preotului în viața păstoriților săi și de speranța în reușita slujirii acestuia, în opera de luminare intelectuală și de îndreptare morală, de călăuzire duhovnicească și asanare spirituală a fapturii celei mai iubite a Părintelui Ceresc, creată „după chipul și asemănarea Sa” (Facerea 1, 26-27).

Reflecțiile și îndemnurile Părintelui Stăniloae au un caracter larg și nuanțat, mergând de la recomandări generale privind activitatea preotului în sânul comunității ce i-a fost încredințată spre mântuire, prin actul sfânt al hirotoniei, până la sfaturi privind buna orânduire a vieții de familie, a „casei” sale, de la organizarea „gospodăriei” preotului, până la viața sa lăuntrică, bogată și profundă.

Preotul este, prin însele exigențele slujirii sale, un „hristofor”, căci, spune Părintele Stăniloae, „Preotul este în mod deosebit purtător de Hristos [...]. Hristos este prezent în lucrarea propovăduitoare și sfințitoare a preotului și El este acela care lucrează prin preot. Lucrează fără să fie văzut, dar orice inimă deschisă lui Dumnezeu simte că lucrarea e a Lui”².

Prin tot ceea ce gândește și simte, vorbește și săvârșește, preotul trebuie să dea mărturie și să conducă lumea spre Dumnezeu, Căruia Îi slujește și I-a închinat integral viața sa. Adevărații preoți, de altfel, nu au o viață personală, iar dacă totuși o mai păstrează, aceasta se numește „jertfă”, uitare de sine, pentru binele celorlalți, micșorare de sine și slujire a tuturor, după modelul Mântuitorului. Viața preotului de vocație se identifică deplin cu viața păstoriților săi și a Domnului Iisus Hristos. Bucuriile sale, legate aproape exclusiv de bogățiile lumii spirituale, pe care o propovăduiește cu râvnă neobosită, până la ultima clipă a slujirii sale, cu „dragostea cea dintâi”, adică având același entuziasm ca în clipa hirotoniei sale, se identifică deplin cu bucuriile păstoriților săi. El face lucrarea semănătorului duhovnicesc și, asemenea lucrătorului pământului, care, văzând cum crește sămânța sădită în pământ, către o recoltă bogată, hrănitore și îndestulătoare, se bucură și dă slavă Cerului pentru îndelungă milostivire și purtare de grijă, la fel și semănătorul cel duhovnicesc, preotul, trăiește înalt bucuria culegerii roadelor ostanelilor sale, atunci când cuvintele, învățăturile, convingerile și deprinderile așezate adânc în sufletele păstoriților săi își dau roadele lor binecuvântate și

² Pr. prof. dr. Dumitru STĂNILOAE, „Hristos și preotul”, în *Cultură și duhovnicie...*, vol. I, p. 62.